

XÂY DỰNG VÀ HOÀN THIỆN PHÁP LUẬT VỀ VẬN ĐỘNG, TIẾP NHẬN NGUỒN ĐÓNG GÓP TỰ NGUYỆN HỖ TRỢ KHẮC PHỤC KHÓ KHĂN DO THIÊN TAI

LÊ THỊ PHƯƠNG*

Với đặc điểm địa hình, khí hậu đa dạng, phức tạp, đường bờ biển trải dài, Việt Nam là một trong những quốc gia thường xuyên xảy ra và gánh chịu các hiện tượng thiên tai. Mỗi khi thiên tai xảy ra, tinh thần đoàn kết, tương trợ giúp đỡ lẫn nhau của dân tộc ta lại được thể hiện và phát huy sâu sắc. Nhiều cơ quan, tổ chức, tập thể, cá nhân ở trong và ngoài nước đã tham gia vận động, quyên góp, ủng hộ cả về vật chất và tinh thần để hỗ trợ đồng bào những nơi xảy ra thiên tai sớm khắc phục khó khăn và trở lại cuộc sống bình thường. Nội dung bài viết tập trung phân tích về sự cần thiết, thực trạng và một số giải pháp nhằm góp phần xây dựng, hoàn thiện pháp luật về vận động, tiếp nhận nguồn đóng góp tự nguyện hỗ trợ khắc phục khó khăn do thiên tai gây ra.

Từ khóa: Xây dựng pháp luật, nguồn đóng góp tự nguyện; quyên góp, ủng hộ; thiên tai.

Vietnam, characterized by its diverse and intricate terrain, climate variations, and extensive coastline, stands as a nation frequently beset by natural calamities. In the face of such adversity, the ethos of solidarity and mutual assistance among our populace resonates resolutely. A multitude of agencies, organizations, collectives, and individuals, both domestic and international, have played pivotal roles in mobilizing, contributing, and offering assistance, encompassing both material aid and moral support, to aid in the recovery and restoration of regions affected by disasters. This article embarks upon an exploration of the imperative, current status, and potential remedies concerning the fortification of legislation governing the mobilization and reception of voluntary contributions for natural disaster relief efforts.

Keywords: Law-making; voluntary contributions; donations; support; natural disasters.

NGÀY NHẬN: 22/3/2024

NGÀY PHẢN BIỆN, ĐÁNH GIÁ: 24/4/2024

NGÀY DUYỆT: 18/5/2024

DOI: <https://doi.org/10.59394/qlnn.340.2024.862>

1. Đặt vấn đề

Xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa của Nhân dân, do Nhân dân và vì Nhân dân là quyết tâm chính trị của Đảng và Nhà nước Việt Nam xuất phát từ vai trò của Nhà nước pháp quyền trong kiến tạo

một phương thức quản lý xã hội dân chủ và khoa học.

Những năm qua, các quy định của pháp

* NCS.ThS, Trung ương Hội Chữ thập đỏ Việt Nam

luật về vận động, tiếp nhận nguồn đóng góp tự nguyện hỗ trợ khắc phục khó khăn do thiên tai gây ra được các cơ quan có thẩm quyền xây dựng, đề xuất, ban hành và tổ chức thực hiện, qua đó, tạo cơ sở pháp lý cho việc triển khai ngày càng hiệu quả hơn. Tuy nhiên, trong quá trình tổ chức thực hiện các văn bản pháp luật về lĩnh vực này cho thấy vẫn còn có những hạn chế, thiếu sót nhất định, cần phải được tiếp tục rà soát, nghiên cứu và bổ sung để ngày càng hoàn thiện.

2. Thực trạng công tác vận động, tiếp nhận nguồn đóng góp tự nguyện hỗ trợ khắc phục khó khăn do thiên tai ở nước ta

Việt Nam có diện tích đất liền và hải đảo hơn 331.690km², có đường bờ biển trải dài 3.260 km từ Bắc xuống Nam¹, nằm trong khu vực có địa hình, khí hậu đa dạng, phức tạp nên từ xa xưa, Nhân dân ta đã luôn phải đối mặt với những diễn biến bất thường của thiên nhiên và hậu quả thiệt hại do thiên tai gây ra hàng năm.

Hiện nay, cùng với sự phát triển của khoa học - kỹ thuật hiện đại, chúng ta hoàn toàn có thể dự báo trước các thiên tai có thể xảy ra. Tuy nhiên, thực tiễn cho thấy, dù có dự báo, dự đoán trước và áp dụng các biện pháp phòng tránh nhưng những tác động tiêu cực mà thiên tai gây ra vẫn rất lớn, thậm chí phải khắc phục trong thời gian dài. Theo phân tích của Viện Tài nguyên thế giới về ảnh hưởng của lũ lụt đến GDP, Việt Nam đứng thứ 4 trong số 164 quốc gia được khảo sát; lũ lụt làm thiệt hại 2,3% GDP của Việt Nam mỗi năm². Thống kê của Bộ Nông nghiệp và Phát triển nông thôn cho biết, năm 2023 cả nước xảy ra trên 1.100 trận thiên tai, làm chết và mất tích 166 người, thiệt hại về kinh tế ước tính khoảng 8.236 tỷ đồng³.

Mỗi khi có thiên tai xảy ra thì phong trào quyên góp do các cơ quan, tổ chức, cá nhân được “tự động kích hoạt” triển khai cả ở trong và ngoài nước nhằm hỗ trợ, khắc phục khó khăn, thiệt hại do thiên tai gây ra. Phong trào này đã trở thành hình ảnh đẹp, là biểu hiện của tinh thần tương thân, tương ái của dân

tộc Việt Nam từ ngàn đời, với truyền thống “thương người như thể thương thân”, “lá lành đùm lá rách”... Sự đóng góp tự nguyện ở đây có thể là bất cứ thứ gì mà đồng bào ở các nơi xảy ra thiên tai cần đến, như: quần áo, thuốc men, lương thực, thực phẩm, các nhu yếu phẩm cần thiết hoặc bằng tiền để hỗ trợ người dân bảo đảm duy trì cuộc sống, sớm khắc phục hậu quả của thiên tai để cuộc sống sớm được trở lại bình thường.

Theo Ủy ban Trung ương Mặt trận Tổ quốc Việt Nam, các hoạt động do các cơ quan, tổ chức, cá nhân nhằm hỗ trợ khắc phục khó khăn do thiên tai xảy ra những năm qua đã được triển khai thường xuyên và kịp thời. Quỹ Cộng đồng phòng tránh thiên tai được thành lập từ năm 2008 đã vận động được hơn 600 tỷ đồng, xây dựng 122 công trình trường học, trạm y tế, nhà sinh hoạt cộng đồng, vừa phục vụ phát triển kinh tế xã hội, vừa sẵn sàng là nơi tránh trú an toàn cho người dân vùng thiên tai; xây dựng 142 bể bơi an toàn trong các trường học; hỗ trợ gần 250 trường học trên cả nước nhanh chóng khôi phục hoạt động giảng dạy sau thiên tai⁴. Tính đến ngày 25/5/2023, Quỹ phòng, chống thiên tai ở các địa phương trong cả nước đã huy động được tổng cộng 5.258,6 tỷ đồng, chi 3.296,6 tỷ đồng phục vụ cho các hoạt động phòng ngừa, ứng phó và khắc phục hậu quả thiên tai⁵.

3. Quy định pháp luật về công tác vận động, tiếp nhận nguồn đóng góp tự nguyện hỗ trợ khắc phục khó khăn do thiên tai

Phòng, chống thiên tai là một trong những công tác thường xuyên, quan trọng nên trong văn kiện và nghị quyết các kỳ đại hội đại biểu toàn quốc đều đề cập đến vấn đề thiên tai, dịch bệnh, ô nhiễm môi trường, biến đổi khí hậu cũng như nhấn mạnh việc chủ động phòng tránh và hạn chế tác động. Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII của Đảng đã xác định “Tăng cường tuyên truyền, giáo dục, nâng cao nhận thức, ý thức trách nhiệm và nâng cao hiệu quả thực thi pháp luật về quản lý tài nguyên, ứng phó với

biến đổi khí hậu”⁶. Cùng với đó, các văn bản, như: Chỉ thị số 04-CT/TW ngày 06/7/2011 của Ban Bí thư Trung ương Đảng về tiếp tục đổi mới và nâng cao hiệu quả công tác đối ngoại nhân dân trong tình hình mới, Chỉ thị số 42-CT/TW ngày 24/3/2020 của Ban Bí thư Trung ương Đảng về tăng cường sự lãnh đạo của Đảng đối với công tác phòng ngừa, ứng phó, khắc phục hậu quả thiên tai. Đây là cơ sở phục vụ xây dựng và ban hành các văn bản quy phạm pháp luật về vận động, tiếp nhận nguồn đóng góp tự nguyện hỗ trợ khắc phục khó khăn do thiên tai, như: *Luật Phòng, chống thiên tai năm 2023 trên cơ sở Luật Phòng, chống thiên tai năm 2013 được sửa đổi, bổ sung một số điều của Luật Phòng, chống thiên tai và Luật Đề điều năm 2020, Luật Phòng thủ dân sự năm 2023*; Nghị định số 93/2019/NĐ-CP ngày 25/11/2019 của Chính phủ về tổ chức, hoạt động của quỹ xã hội, quỹ từ thiện; Nghị định số 50/2020/NĐ-CP ngày 20/4/2020 của Chính phủ quy định về tiếp nhận, quản lý, sử dụng viện trợ khẩn cấp để cứu trợ khắc phục hậu quả do thiên tai. Nghị định số 93/2021/NĐ-CP ngày 27/10/2021 của Chính phủ về vận động, tiếp nhận, phân phối và sử dụng các nguồn đóng góp tự nguyện hỗ trợ khắc phục khó khăn do thiên tai, dịch bệnh, sự cố; hỗ trợ bệnh nhân mắc bệnh hiểm nghèo...

Ngoài ra, còn có các văn bản quy phạm pháp luật quy định về chức năng, nhiệm vụ, quyền hạn, tổ chức bộ máy của các cơ quan, tổ chức có liên quan đến thực hiện nhiệm vụ phòng, chống thiên tai nói chung và vận động, tiếp nhận, phân phối và sử dụng các nguồn đóng góp tự nguyện hỗ trợ khắc phục khó khăn do thiên tai nói riêng từ trung ương đến địa phương.

Với những văn bản, quy định pháp luật về hoạt động này, bước đầu tạo ra những cơ sở pháp lý thuận lợi để các cơ quan, tổ chức, cá nhân có trách nhiệm thực hiện. Trong đó, quy định rõ mục tiêu, nguyên tắc, chủ thể và những yêu cầu đặt ra trong tổ chức việc vận động, tiếp nhận, quản lý và sử dụng nguồn

đóng góp tự nguyện hỗ trợ khắc phục khó khăn do thiên tai gây ra, đồng thời có những chế tài cụ thể áp dụng với các hành vi sai trái, vi phạm quy định pháp luật của các tập thể, cá nhân có liên quan.

Tuy nhiên, từ thực tiễn xây dựng, tổ chức thực hiện pháp luật về vận động, tiếp nhận nguồn đóng góp tự nguyện hỗ trợ khắc phục khó khăn do thiên tai vẫn còn có những hạn chế, thiếu sót như: (1) Nội dung quy định trong một số văn bản pháp luật chưa thực sự logic, khoa học, thậm chí còn chồng chéo, thiếu thống nhất, đồng bộ nên gây khó khăn trong việc áp dụng; (2) Một số quy định pháp luật chưa cập nhật kịp với sự phát triển của xã hội và bảo đảm tính thích ứng nhanh, xử lý tình huống cấp bách khi có thiên tai xảy ra; (3) Chế tài áp dụng với hành vi vi phạm quy định pháp luật về vận động, tiếp nhận nguồn đóng góp tự nguyện hỗ trợ khắc phục khó khăn do thiên tai chưa đủ sức răn đe, dẫn đến đã xảy ra tiêu cực, gây bức xúc trong dư luận quần chúng nhân dân.

4. Một số kiến nghị

Thứ nhất, phát huy vai trò và nâng cao năng lực của các chủ thể tham mưu xây dựng văn bản quy phạm pháp luật về vận động, tiếp nhận nguồn đóng góp tự nguyện hỗ trợ khắc phục khó khăn do thiên tai gây ra. Theo đó, cần tăng cường kinh phí, phương tiện phục vụ công tác xây dựng các văn bản pháp luật; đồng thời, thường xuyên đào tạo, bồi dưỡng, tập huấn nhằm nâng cao trình độ, kỹ năng của các cán bộ trực tiếp tham mưu xây dựng pháp luật, đáp ứng yêu cầu của tình hình mới.

Thứ hai, tổ chức rà soát, sơ kết, tổng kết việc thực hiện pháp luật về vận động, tiếp nhận nguồn đóng góp tự nguyện hỗ trợ khắc phục khó khăn do thiên tai. Đây là nội dung cần tiến hành thường xuyên, bởi vì giữa các quy định của pháp luật nói chung với thực tiễn biến đổi của đời sống xã hội luôn có xu hướng phát sinh những vấn đề cần phải điều chỉnh, bổ sung kịp thời. Do đó, việc rà soát, sơ kết, tổng kết thực hiện pháp luật góp phần

giúp các cơ quan có thẩm quyền kịp thời phát hiện những hạn chế, thiếu sót, khoảng trống pháp luật, khó khăn, vướng mắc trong thực hiện các quy định pháp luật để đề xuất xây dựng mới, bổ sung, chỉnh sửa hoặc bãi bỏ các quy định của pháp luật nhằm phù hợp với thực tiễn.

Thứ ba, tạo cơ chế thuận lợi nhằm huy động các cấp, các ngành, cơ quan, tổ chức và quần chúng nhân dân tham gia xây dựng và hoàn thiện pháp luật về vận động, tiếp nhận nguồn đóng góp tự nguyện hỗ trợ khắc phục khó khăn do thiên tai. Đây vừa là quy trình bắt buộc trong công tác xây dựng pháp luật, vừa là yếu tố bảo đảm phát huy tối đa trí tuệ tập thể trong xây dựng và hoàn thiện pháp luật nói chung, góp phần nâng cao chất lượng các văn bản pháp luật khi được ban hành, phù hợp với điều kiện thực tiễn đất nước, thể hiện ý chí, nguyện vọng và nhận được sự hưởng ứng, ủng hộ của đông đảo các tầng lớp nhân dân. Bên cạnh đó, quá trình triển khai thực hiện các văn bản quy phạm pháp luật trong thực tiễn cần tiếp tục điều tra, nghiên cứu, lắng nghe các ý kiến đóng góp nhằm kịp thời bổ sung, chỉnh sửa để khắc phục những hạn chế, thiếu sót, qua đó giúp các văn bản pháp luật ngày càng hoàn thiện hơn.

Thứ tư, tăng cường hợp tác quốc tế. Các cơ quan có thẩm quyền của Việt Nam cần đẩy mạnh nghiên cứu, học tập kinh nghiệm của quốc gia trong khu vực và trên thế giới trong xây dựng và thực hiện pháp luật về vận động, tiếp nhận nguồn đóng góp tự nguyện hỗ trợ khắc phục khó khăn do thiên tai. Theo đó, một số nước trong khu vực và trên thế giới thường xuyên xảy ra thiên tai gây thiệt hại lớn về người và tài sản, như: động đất, sóng thần ở Nhật Bản; bão lũ, động đất ở Trung Quốc; mưa bão, lốc xoáy ở Mỹ; cháy rừng ở Australia; mưa bão ở Philippines, Indonesia; ngập lụt ở Thái Lan... Tại các nước này đã có những quy định pháp luật điều chỉnh về vấn đề vận động, tiếp nhận nguồn đóng góp tự nguyện hỗ trợ khắc phục khó khăn do thiên tai mà

Việt Nam có thể nghiên cứu, tham khảo nhằm hoàn thiện pháp luật về vấn đề này.

5. Kết luận

Cùng với quá trình phát triển kinh tế, văn hóa - xã hội của đất nước, việc các quy định pháp luật nói chung và quy định pháp luật về vận động, tiếp nhận nguồn đóng góp tự nguyện hỗ trợ khắc phục khó khăn do thiên tai cần được thường xuyên rà soát. Trong đó, đề xuất xây dựng và ban hành mới cũng như bổ sung, chỉnh sửa cho phù hợp với thực tiễn là nội dung thường xuyên đặt ra đối với các cơ quan có thẩm quyền tham mưu về vấn đề này.

Để bảo đảm đạt hiệu quả cao, các giải pháp nêu trên cần được tiến hành đồng bộ, có sự phối hợp chặt chẽ giữa các cơ quan, đơn vị có liên quan, đồng thời, huy động được sự tham gia của các cấp, các ngành, các cơ quan, đoàn thể và cầu thị lắng nghe, tiếp thu ý kiến phản ánh của quần chúng nhân dân. Chỉ có như vậy, hệ thống pháp luật về vận động, tiếp nhận nguồn đóng góp tự nguyện hỗ trợ khắc phục khó khăn do thiên tai ở nước ta mới ngày càng hoàn thiện, phù hợp với thực tiễn và được thực thi hiệu lực, hiệu quả. □

Chú thích:

1. Việt Nam có tổng diện tích là bao nhiêu? Tiêu chuẩn diện tích tự nhiên để để phân loại đơn vị hành chính là bao nhiêu? <https://thuvienphapluat.vn>, ngày 01/12/2023.
2. Công bố “sách trắng” về biến đổi khí hậu tác động đến nông nghiệp. <https://vneconomy.vn>, ngày 06/5/2022.
3. Năm 2023, nước ta xảy ra hơn 1.100 trận thiên tai. <https://baotainguyenmoitruong.vn>, ngày 23/12/2023.
4. Hơn 600 tỷ đồng được vận động để phòng chống thiên tai. <https://laodong.vn>, ngày 07/12/2023.
5. Báo cáo tình hình thực hiện Quỹ phòng chống thiên tai đến 25/5/2023. <https://phongchongthientai.mard.gov.vn>, ngày 31/5/2023.
6. Đảng Cộng sản Việt Nam. Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII. Tập II. H. NXB Chính trị quốc gia Sự thật, 2021, tr. 142.